

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław TROCIUK

Warszawa, 19 marca 2004 r.

RPO-466203-VIII/04/JP

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Pan
Jan Pastwa
Szef Służby Cywilnej

Zwrócił się do mnie urzędnik służby cywilnej zatrudniony w Ministerstwie Infrastruktury z prośbą o zbadanie przepisów art. 92 ustawy z 18 grudnia 1998 r. o służbie cywilnej (Dz. U. z 1999 r. Nr 49, poz. 483 ze zm.), regulujących wymiar i rozkład czasu pracy członków korpusu służby cywilnej.

Wskazane wyżej przepisy przewidują m.in., że w razie potrzeb urzędu członek korpusu służby cywilnej na polecenie przełożonego obowiązany jest wykonywać pracę poza normalnymi godzinami pracy, w tym w wyjątkowych przypadkach także w nocy oraz w niedziele i święta. Jednakże czas wolny za pracę w godzinach ponadwymiarowych przysługuje tylko pracownikowi służby cywilnej; urzędnik zaś ma prawo do czasu wolnego jedynie za pracę wykonywaną w porze nocnej, w niedzielę i święto.

Zwykło się uważać, że urzędnicy służby cywilnej, z uwagi na podstawę nawiązania stosunku pracy (mianowanie) powinni wykazywać większą dyspozycyjność niż pracownicy tej służby zatrudnieni na podstawie umowy o pracę. W mojej ocenie nie powinno to jednak oznaczać, że wszyscy urzędnicy bez względu na zajmowane stanowisko – gdy wymagają tego potrzeby urzędu – mogą być zobowiązani do wykonywania pracy poza normalnymi godzinami pracy w dni powszednie bez prawa do ekwiwalentu w postaci czasu wolnego lub wynagrodzenia za tę pracę.

Wypada zauważyć, że ustawa z 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953 ze zm.) również dopuszcza możliwość zatrudnienia urzędnika poza normalnymi godzinami pracy, a w wyjątkowych wypadkach także w nocy oraz w niedziele i święta, gdy wymagają tego potrzeby urzędu, jednakże urzędnikowi państwowemu za pracę wykonywaną na polecenie przełożonego poza normalnymi godzinami pracy przysługuje według jego wyboru wynagrodzenie lub czas wolny. Wyjątkowo tylko urzędnikom państwowym zatrudnionym w urzędach naczelnych i centralnych organów administracji państwowej na stanowiskach kierowniczych i samodzielnych przysługuje wolny czas za pracę poza normalnymi godzinami pracy wykonywaną jedynie w porze nocnej oraz w niedzielę lub święto (art. 29 ust. 2 i art. 30 ust. 2 i 3). Regulacja ta odpowiada powszechnej regulacji czasu pracy przyjętej w art. 151⁴ Kodeksu pracy, zgodnie z którą pracownicy zarządzający w imieniu pracodawcy zakładem pracy i kierownicy wyodrębnionych komórek organizacyjnych wykonujący w razie konieczności pracę poza normalnymi godzinami pracy nie mają prawa do wynagrodzenia oraz dodatku z tytułu pracy w godzinach nadliczbowych, z wyjątkiem pracy w godzinach ponadwymiarowych przypadających w niedziele i święta, za którą zachowują prawo do wynagrodzenia lub czasu wolnego.

Wśród stanowisk urzędniczych w służbie cywilnej, oprócz stanowisk kierowniczych, koordynujących i samodzielnych, występują w dość licznej masie stanowiska specjalistyczne i wspomagające (załącznik nr 1 do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 29 października 1999 r. w sprawie określenia stanowisk urzędniczych służby cywilnej... – Dz. U. Nr 89, poz. 996 ze zm.), w stosunku do których nie ma przełożenia ani regulacja kodeksowa o czasie pracy kierowników i osób zarządzających, ani regulacja wynikająca z cytowanego art. 30 ust. 3 ustawy o pracownikach urzędów państwowych. Nieuzasadnione jest zatem jednakowe traktowanie wszystkich urzędników w zakresie możliwości rekompensowania pracy w godzinach nadliczbowych, bez względu na zajmowane stanowisko.

Pragnę jednocześnie zwrócić uwagę Pana Ministra na art. 92 ust. 4 ustawy o służbie cywilnej, który warunkuje możliwość zobowiązania członka korpusu tej służby do wykonywania pracy poza normalnymi godzinami pracy od potrzeb urzędu. Ratio legis wymienionego przepisu polega na tym, by przełożony członek korpusu służby cywilnej w sytuacjach uzasadnionych potrzebami organizacyjnymi, technicznymi lub innymi, mającymi charakter przemijający, mógł wydać polecenie

pracy w godzinach ponadnormatywnych. Przez „potrzeby urzędu” należałoby zatem rozumieć potrzeby wywołane sytuacją, w której polecenie pracy w godzinach nadliczbowych jest czasowo niezbędne dla zapewnienia realizacji zadań urzędu, a niezaspokojenie tych potrzeb zakłóciłoby prawidłowy przebieg procesu pracy. Nie chodzi więc o jakiegokolwiek potrzeby urzędu, lecz potrzeby uzasadnione koniecznością należytego zabezpieczenia realizacji zadań urzędu, a pracodawca nie ma innych możliwości zapewnienia ich wykonania. Może zatem budzić niepokój liczba godzin nadliczbowych wskazana w adresowanym do mnie liście urzędnika Ministerstwa Infrastruktury. Chodzi mianowicie o 1960 godzin przepracowanych ponad normalny czas pracy w dni powszednie, niedziele i święta, w bardzo krótkim okresie, tj. od jesieni 2000 r. do końca 2001 r. Może to oznaczać niewłaściwą organizację pracy tłumaczoną potrzebami urzędu. Dla porównania, przepisy art. 151 § 1 pkt 2 § 3 i § 4 Kodeksu pracy dopuszczają pracę w godzinach nadliczbowych w razie szczególnych potrzeb pracodawcy, z tym że ich liczba nie może przekroczyć dla poszczególnego pracownika 150 godzin w roku kalendarzowym, i mimo że w układzie zbiorowym pracy, regulaminie pracy albo w umowie o pracę jest dopuszczalne ustalenie innej liczby godzin nadliczbowych w roku kalendarzowym, to jednak trudno sobie wyobrazić, że w praktyce liczba ta może stanowić kilkunastokrotność powyższego limitu, bowiem nie miałoby to związku ze szczególnymi potrzebami pracodawcy lecz ze złą organizacją pracy. Na przeszkodzie temu stanęłyby także przepisy o okresach odpoczynku dobowego i tygodniowego (art. 132 § 3 i art. 133 § 2 Kp).

Pragnę również poinformować Pana Ministra, że kwestia rekompensowania pracownikowi służby cywilnej pracy poza normalnymi godzinami pracy była już przedmiotem korespondencji Biura RPO z Urzędem Służby Cywilnej w maju 2003 r. Chodziło mianowicie o brak w omawianej ustawie zapisu gwarantującego możliwość wypłaty wynagrodzenia z tytułu pracy w godzinach nadliczbowych, w przypadku rozwiązania stosunku pracy i nie udzielenia pracownikowi do dnia ustania zatrudnienia czasu wolnego. Biuro Rzecznika otrzymało wówczas odpowiedź, że „W ramach trwających prac nad nowelizacją ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o służbie cywilnej... rozważana jest zmiana zasad dotyczących czasu pracy członków korpusu służby cywilnej, w tym zasad rekompensowania pracy poza normalnymi godzinami pracy. Przewiduje się, że zmiany te prowadzić będą do pełniejszego stosowania powszechnie obowiązujących przepisów prawa pracy, z zachowaniem czterdziestogodzinnej tygodniowej normy czasu pracy oraz pewnego

zróznicowania sytuacji urzędników służby cywilnej i pracowników służby cywilnej. Celem wprowadzenia zmian jest dostosowanie obowiązujących przepisów do postanowień wiążących Polskę umów międzynarodowych (Europejska Karta Społeczna) oraz umożliwienie urzędom wprowadzenia regulacji czasu pracy odpowiednich do charakteru wykonywanych zadań” (pismo USC z 13 maja 2003 r., znak: S.C. 024-50/2003 – w załączeniu).

Działając na podstawie art. 12 pkt 2 i art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) przesyłam kserokopię listu urzędnika służby cywilnej wraz z załącznikami oraz uprzejmie proszę Pana Ministra o zbadanie przedstawionych kwestii i podjęcie czynności mających na celu wyeliminowanie zjawisk patologicznych, a także niezbędnych działań zmierzających do zmiany przepisów art. 92 ustawy o służbie cywilnej w celu zapewnienia również urzędnikom, którzy nie zajmują stanowisk kierowniczych i samodzielnych możliwości korzystania z czasu wolnego w zamian za pracę poza normalnymi godzinami pracy. Wskazane byłoby również wprowadzenie przepisu, który w sposób jednoznaczny określałby uprawnienia członków korpusu do wynagrodzenia za pracę ponadnormatywną w przypadkach, gdy skorzystanie z czasu wolnego byłoby niemożliwe.

Zał. 4

/-/